

Diepe sporen van afstand en adoptie

Samenvatting van het deelonderzoek naar ervaringen van betrokkenen

Inleiding

Atria onderzocht de ervaringen van mensen die tussen 1956 en 1984 te maken kregen met binnenlandse afstand en adoptie. Met 'afstand' bedoelen we het afstaan van een kind, meestal kort na de geboorte. In dit onderzoek stonden de ervaringen centraal van vrouwen die een kind hebben afgestaan, mannen van wie een kind is afgestaan, mensen die als kind zijn afgestaan, mensen die een afgestaan kind hebben grootgebracht en hun naasten.

We onderzochten hoe betrokkenen deze gebeurtenissen hebben beleefd, welke betekenis zij eraan geven en welke gevolgen zij ervan hebben ervaren in hun verdere leven. Daarnaast verkenden we wat eerder wetenschappelijk onderzoek hierover laat zien.

Afstand en adoptie lieten diepe sporen na

Het onderzoek laat zien dat afstand en adoptie voor veel betrokkenen ingrijpende en blijvende gevolgen hadden. De ervaringen werkten vaak nog jarenlang door in hun leven en in hun relaties met anderen.

Voor veel vrouwen die een kind afstonden was de afstand een levensbepalende gebeurtenis. Sommigen beschrijven de ervaring als traumatisch. Hun zwangerschap en de afstand van hun kind moesten vaak verborgen blijven. Daarna werd van hen verwacht dat zij zwegen over wat was gebeurd en hun leven weer oppakten. Veel vrouwen geven aan dat gevoelens van verlies, verdriet, schuld en schaamte hen nog lange tijd hebben beïnvloed.

Ook voor vaders had de afstand vaak ingrijpende gevolgen. Uit hun verhalen komt een gevoel van machteloosheid naar voren. Velen hadden weinig invloed op de gebeurtenissen en ervoeren later gevoelens van spijt, verdriet of zelfverwijt.

Mensen die als kind zijn afgestaan beschrijven hoe hun levensverhaal vanaf hun geboorte werd gekenmerkt door verlies, afscheid en vragen over afkomst en identiteit. Velen ervaren dat de omstandigheden rond hun geboorte en vroege levensjaren invloed hebben gehad op hun gevoel van verbondenheid, vertrouwen en identiteit.

Ook naasten werden geraakt. Broers, zussen, partners en andere familieleden kregen te maken met geheimen binnen het gezin en met de gevolgen die deze geheimhouding had voor onderlinge verhoudingen.

Maatschappelijke denkbeelden waren bepalend

De ervaringen van deelnemers kunnen niet los worden gezien van de maatschappelijke context waarin zij plaatsvonden.

Tijdens de onderzochte periode rustte er een sterk stigma op ongehuwd moederschap. Veel deelnemers beschrijven een samenleving waarin een zwangerschap buiten het huwelijk werd afgekeurd en waarin grote waarde werd gehecht aan sociale reputatie en conformiteit aan maatschappelijke normen.

Onder invloed van deze denkbeelden werden ongehuwde moeders vaak gezien als ongeschikt om zelf voor hun kind te zorgen. Hun wensen en voorkeuren speelden daardoor niet altijd een centrale rol in de besluitvorming rondom afstand en adoptie. Veel vrouwen vertellen dat zij weinig steun ervoeren en dat zij zich schaamden voor hun situatie.

Ook vaders bleven vaak buiten beeld. Hun relatie tot het kind en hun wensen ten aanzien van het ouderschap werden lang niet altijd erkend of meegewogen.

Veel deelnemers verwijzen naar de invloed van religieuze normen en waarden op hun ervaringen. Met name de christelijke moraal speelde volgens hen een belangrijke rol in de manier waarop ongehuwde zwangerschap, ouderschap en adoptie werden beoordeeld.

Veranderende ideeën over afstand en adoptie

Uit het onderzoek blijkt ook dat professionele en wetenschappelijke opvattingen over afstand en adoptie sinds die tijd sterk zijn veranderd.

In de onderzochte periode was de heersende gedachte vaak dat een kind beter kon opgroeien in een stabiel adoptiegezin dan bij een ongehuwde moeder. Daarbij lag veel nadruk op het belang van de opvoedingssituatie en minder op de betekenis van biologische verwantschap en vroege hechting.

Deze ideeën beïnvloedden het beleid van instellingen en professionals die betrokken waren bij afstand en adoptie. De ervaringen van deelnemers laten zien dat dergelijke opvattingen grote gevolgen konden hebben voor de keuzes die werden gemaakt en voor de manier waarop mensen werden behandeld.

Grote verschillen in ervaringen

Hoewel veel deelnemers vergelijkbare patronen beschrijven, blijken de ervaringen onderling sterk te verschillen.

Sommige vrouwen kregen begeleiding tijdens het proces van afstand en adoptie, terwijl anderen nauwelijks ondersteuning ontvingen. Sommigen mochten hun kind zien of contact houden, anderen niet. Ook de toegang tot dossiers en informatie over de eigen geschiedenis verschilde sterk.

Datzelfde geldt voor adoptieouders en afgestane kinderen. De manier waarop instanties begeleiding boden, toezicht hielden en informatie verstrekten liep uiteen.

Uit de verhalen van deelnemers ontstaat daardoor het beeld dat niet alleen beleid van belang was, maar ook de manier waarop dat beleid in de praktijk werd uitgevoerd. Voor veel betrokkenen maakte het verschil welke hulpverlener, maatschappelijk werker of medewerker zij ontmoetten.

Sommige deelnemers ervaren deze verschillen achteraf als een vorm van willekeur. Het besef dat anderen in vergelijkbare omstandigheden meer keuzevrijheid, informatie of ondersteuning kregen, maakt hun ervaringen soms extra pijnlijk.

Wat weten we uit eerder onderzoek?

Het literatuuronderzoek laat zien dat er nog steeds relatief weinig wetenschappelijk onderzoek bestaat naar de ervaringen van mensen die betrokken waren bij binnenlandse afstand en adoptie.

Over vrouwen die een kind hebben afgestaan is inmiddels bekend dat taboe, geheimhouding en maatschappelijke afwijzing langdurige gevolgen kunnen hebben voor hun welzijn, zelfbeeld en relaties met anderen. Over vaders is veel minder onderzoek beschikbaar. Hun ervaringen zijn in de wetenschappelijke literatuur grotendeels onderbelicht.

Ook naar de ervaringen van naasten is nog weinig onderzoek gedaan. Verder vragen onderzoekers aandacht voor het onderscheid tussen de ervaring van het afgestaan zijn en de ervaring van het geadopteerd zijn. Dit onderscheid verdient volgens de literatuur meer onderzoek.

Onderzoeksopzet

Voor dit onderzoek combineerde Atria verschillende onderzoeksmethoden.

- 312 deelnemers vulden een vragenlijst in;
- per doelgroep werden diepte-interviews gehouden;
- 53 deelnemers stuurden hun persoonlijke verhaal in;
- daarnaast werd een literatuuronderzoek uitgevoerd.

Door deze verschillende bronnen te combineren konden zowel overeenkomsten als verschillen in ervaringen zichtbaar worden gemaakt.

Belangrijke kanttekening

De conclusies in dit onderzoek zijn gebaseerd op de mensen die hebben deelgenomen aan het onderzoek. Vooral het aantal deelnemende vaders, adoptieouders en naasten was beperkt. De resultaten geven daarom inzicht in de ervaringen van deze onderzoeksgroep, maar kunnen niet zonder meer worden gegeneraliseerd naar alle mensen die betrokken waren bij binnenlandse afstand en adoptie.

Conclusie

De ervaringen van deelnemers laten zien dat afstand en adoptie voor veel betrokkenen geen afgebakende gebeurtenis waren, maar een ervaring die hun verdere leven beïnvloedde.

Maatschappelijke stigma's, opvattingen over ouderschap en de rol van instellingen hadden grote invloed op de keuzes die werden gemaakt en op de gevolgen die mensen daarvan ondervonden.

Tegelijkertijd maken de resultaten duidelijk dat individuele ervaringen sterk uiteenliepen. Juist die combinatie van gedeelde patronen en persoonlijke verschillen laat zien hoe diep afstand en adoptie hebben ingegrepen in de levens van betrokkenen.